

ETYMA LATINA¹⁾

lētum

Walde—Hofmann s. v. izvaja besedo iz korena *lē(i)- „pustiti“, prim. *lē-nis*. Razlago je podal s pripombo „pač“. Mislim, da je najbližji po pomenu likijski glagol (3. sg.) *la-ti* „umre“ (H. Pedersen, *Lykisch u. Hittitisch*² str. 43). Deblo *la-* predstavlja morda *lā-, prim. lat. *lassus* < *lā-d-to-s, ali je pa treba videti v menjavi *a/e* znani maloazijski, neindoevr. pojav, ki je kot substratni pojav dal povod za prehod idevr. dolgega *a* v jon.-at. η.

mēnsa

Ernout—Meillet in Walde—Hofmann s. v. se strinjajo s P. Kretschmerjem (Glotta 8, 79 ss.) v tem, da je lat. *mēnsa* identično z umbr. *mefa* „žrtveni kolač, miza“. Takšen kolač je služil za podstavek, na katerega so naložili žrtvene darove. Pozneje pa je to ime prešlo na lesen podstavek za jedi, na mizo. Da se je isti pomenski prehod izvršil tudi v lat., dokazuje Verg. Aen. 3, 257, kjer prerokuje Celaeno Trojancem, da ne bodo mogli v Italiji zgraditi svojega mesta, dokler jih strašna lakota ne bo prisilila, da bodo „použili mize“. In v 7, 116 se prerokovanje izpolni, ko pravi Iulus: *Heus, etiam mensas consumimus!* Navadno teh kolačev niso pojedli, saj so bili obenem z darovi na njih posvečeni Penatom.

Walde—Hofmann razlaga na podlagi tam navedene literature *mēnsa* in umbr. *mefa* kot part. pf. pass. glagola *mētior*, Ernout—Meillet pa pravita, da je razlaga „popolnoma negotova“. V prilog gornje razlage bi morda šlo, da Verg. Aen. 7, 115 imenuje te kolače tudi z izrazom *quadris*; bili so razdeljeni z dvema

¹⁾ Poleg kratic, navedenih tu spred. str. 121, uporabljam dodatno še te: Hofmann = J. B. H., *Etym. Wörterbuch des Griechischen*. München 1950; Meillet—Ernout = M.—E., *Dictionnaire étymologique de la langue latine*. 3e édition. Tomes I et II. Paris 1951; Walde—Pokorny = W.—P., *Vergl. Wörterbuch der idg. Sprachen*. 3 Bde. Berlin 1928 ss.; od nove izdaje je izšlo 5 snopičev.

premeroma v štiri polja, torej je bila tu neka zveza z merjenjem. Kretschmer l. c. navaja v oporo tej etimologiji lat. izraze *mensa pensaque*, *admensa adpensa*, ki naj bi odgovarjali umbr. *mefa spefa*. Toda ni gotovo, da lat. in umbr. izraz v resnici isto pomenita: v *mefa* je gotovo kolač, za *spefa* je pa mogoče, da pomeni „sparsa“ in je soroden z gr. σπένδω, čeprav je za Walde—Hofmanna to „manj verjetno“.

Za prehod „kolač > miza“ je paralela v gr. glosi: ψωκτόν· τράπεζαν Hes. Ker ψάχω pomeni „drgnem, manem“, gre pri ψωκτόν za to, kar imenuje Caes. B. G. I 5, 3 *molita cibaria* „moka“, seveda že v pečeni obliki, sicer ne bi moglo služiti za τράπεζαν. Prim. še NT. Luka 6, 1 ἥσθιον τοὺς στάχυας ψάχοντες ταῖς χερσίν. Om. paralela nas pa navede tudi do nove razlage besede *mēnsa*. V njej vidim *mnth-tā, part. pf. pass. k **menth-* „žvrkljati, mešati“, prim. slov. *podmetem*, *podmesti* „einrühren (in die Suppe)“, *podmet* „Mehlbrei“, lit. *įmeñsti* „einrühren“, gl. lat. etim. slovarje s. v. *mamphur*. *Mēnsa* je torej „zamešeno > kolač > miza“.

ōtium, indūtiae

Pomen „spim“ more preiti v „sem nedelaven“, prim. slovarje pod βρίζω, νυστάζω „sem zaspan, nemaren“, εὔδω „spim, počivam“, *dormio*, *dormito*. V *ōtium* je videl Schulze, KZ. XL, 414 ss. sufiks *-tio-*, v *ō-* pa je — če je nastal iz **au-* (Ernout—Meillet s. v. *indūtiae*) — isti koren kakor v gr. αὐτως „zaman“, αὐσιος „brezuspešen“. Bliže pa pridemo pomenu „brezdelje“, če izvajamo **au-* iz korena **auē/ō-*, kakor je ohranjen v gr. ἄ(F)ωρος „spanec“, ἄ(F)ωτέω „spim“, stvn. *wuorag* „pijan“ (angl. *weary* „utrujen“) < **uō-*. Težavo dela dejstvo, da **au-* ni izpričan; zaradi tega Ernout—Meillet s. v. *ōtium* razlago iz **au-* odklanja. Leumann—Hofmann, Lat. Gr., 79 § 59 pravi, da se je ta prehod dogajal v arhaični in vulgarni latinščini. Ker gre pri *ōtium* za nasprotje poslovnega t. t. *negōtium*, smemo videti v *ōtium* star izraz iz poslovnega življenja. *Negōtium* „(ne ne)delavnost“ bi imel natančno paralelo v gr. ἀ-μβρίζειν· θεραπεύειν . . . Hes., gl. tu str. 254.

Da je *indūtiae* v zvezi z *ōtium*, je znano. Če sprejmemo gornjo razlago besede *ōtium*, je *indūtiae* hipostaza zveze *endo autiōd; prim. glede vokalizma *causa-accūsō*. Pomen te zveze je bil „v nedelavnosti“, *indūtiae* so torej „čas v (vojaški) nedelavnosti“, kar se ujema z Varr. ap. Gell. I 25, 1 *indutiae, inquit, sunt belli feriae*.

Poleg pomena govori za to razlago tudi isti formant *-t-* v ἄω-τ-έω in *ōtium*; po Benveniste, Origines de la formation des noms I 82 pa moremo celo reči: iz starega neutra na *-ty-*

(**au-ty-*) je nastal subst. adj. n. *au-ty-o-m > *ōtium*, prim. l. c. 83 *μαντι, ohranjen v *μάντις* m., in lastno ime hom. *Μάντιος*. Oblika *-tei-* je pa ohranjena v *ἄωτέω*.

pugillārēs m. pl., *pugillāria* n. pl.

Pri *pugillārēs* „tablice za pisanje“ je treba dostaviti *libelli*, *codicilli*; *pugillāria* je subst. neutrum adjektiva *āris*, ki je izveden iz subst. *pugillus* „peščica“; ta je izveden iz *pugnus* „pest“. Po Ernout—Meillet s. v. *pugnus* pomeni *pugillaris* „qui tient dans la main“, *pugillares*, *-ia* so „petites tablettes à écrire“ (qui tiennent dans la main fermée).

Daremberg—Saglio, Dict. des antiquités s. v. *diptychon* (II 271 a) navaja kot lat. izraz za gr. *diptychon* tudi *pugillares*. Tam tudi beremo, da so na Eskvilinu našli luksuzni diptih, širok 6 cm in visok 19 cm; navadna mera je pa 10—15 cm širine in 30—39 cm višine. Vsled teh mer se mi zdi nemogoče, da bi se *pugillares*, *-ia* imenovali po *pugillus* „prostornina pesti, peščica“.

V grščini se te tablice imenujejo tudi *πυκτίς* f. (Anth. Pal. 9, 346) in *πυκτίον* (ibid. 1, 84). Za te dve besedi je pa jasno, da sta nastali po disimilaciji iz verb. adj. *πυκτός* „zganjen, zložen“, gl. Schwyzer I 260 in Hofmann s. v. *πυχή*. Po dve tablici so tako zložili, da je bila popisana površina v sredini. Zato poleg navedenih dveh gr. oblik obstoji tudi oblika *πυκτίον* (Greg. Naz., Orat. 46 pag. 722 Migne) in po Schwyzerju l. c. sodeč (Liddell—Scott mi ni na razpolago) tudi *πυκτίς*. Toda medtem ko so pri verb. adj. *πυκτός* vedno čutili zvezo z glagolom *πύσσω* in zato pri njem ni prišlo do disimilatoričnega izpada prvega τ (Schwyzer l. c.), tega občutka pri π(τ)υκτίον in π(τ)υκτίς očitno ni bilo. Zato je nastal vtis, da sta besedi izvedeni iz korena *πυγ-* „pest“, prim. *πύξ*: *πυγμή* Hes. (ta nom. sg. je postal adverb „v boju s pestmi“), *πύκτης*, *πυγμαχος* itd. Ko so Rimljani za *πυκτίον* in *πυκτίς* morali ustvariti odgovarjajoči lat. izraz, so po tej napačni razlagi napravili iz glasovno podobnih besed *pugnus*, *pugillus* svoj *pugillares*, *-ia*. Gre torej za skovanko, napravljeno na podlagi napačnega razumevanja gr. originalnega izraza. Prim. t. t. *casus accusativus*, napravljen po gr. *αἰτιατικῆ πῶσις*, ker so v adj. videli *αἰτίασμα*, ne pa *αἰτιατόν* „povzročeno“, na pr. *mesim kruh, šivam obleko* (acc. effectivus), gl. Wackernagel, Vorl. über Syntax I² 19.

RÉSUMÉ

M. Grošelj: ETYMA LATINA

letum rappelle lyc. *lati* „il meurt“.

mensa est proprement „gâteau“, ce qui a un parallèle exact dans la glose ψωκρόν· τρώπειζαν Hés. Ce qui est „broyé“ est donc le gâteau. Conséquemment, on pourrait voir dans *mensa*, ombr. *mefa* l'adj. verbal en -*to*- de la R. *menth-* „remuer, mélanger“ la farine pour en faire du pain: *mnth-tā > **mntt(h)a* > *mensa*, *mefa*.

otium, *indutiae*: les sens de „dormir“ et de „être inactif“ sont apparentés, cf. βρέζω, νυστάζω, εὔδω, *dormio*, *dormito*. Si *otium* dérive de *autiom en tant qu'ancien terme technique, on peut y voir la R. *auā-* „dormir“ (ἄωρος, ἀωτέω). *Indutiae* est issu de *endo autiod „(temps passé) dans l'inactivité (militaire)“.

pugillāres, -*ia* „tablettes à écrire“ répond à π(τ)υκτίς, π(τ)υκτίον. Le mot est calqué sur gr. πυκτ- mal compris: on y voyait πυγ- „poing“ au lieu de πυκτός.

DE ACCUSATIVI DURATIVI USU

Hofmann, Lat. Synt. 382, cum accusativum dur. in propositionibus negativis raro adhiberi docet, exempli causa Petron. 42, 5 *quinque dies aquam in os suum non coniecit* affert. Operae pretium est monere primum eius usus, quod sciam, exemplum in Caes. B. G. I 26, 5 inveniri: *nullam partem noctis itinere intermisso . . . pervenerunt*. Quo loco usus accusativi et eo, quod negatio non verbo subiungitur, sed attributo *nullo* continetur, et ipso substantivo *partem*, quod iuncturis *magnam*, *maiolem*, *maximam partem* usu tritum erat, excusatur. Petronius l. c. vulgi aurium iudicium secutus, cum casus in -*bus* cadentes ex usu abituri essent, ablativo *diebus* consulto fugisse videtur, cf. Blatt, Acta Andreae et Matthiae (Gießen 1930), pag. 79, n. ad 16. At dicere potuit *per quinque dies*. Accusativum solum eum maluisse iudico, cum accusativus dur. *dies* proverbii locum, ut ita dicam, obtineret. Quem, in iunctura *dies noctesque* inclusum, ablativo dur. ingruenti postremum cecisise Hofmann l. c. monuit et in titulis sepulcrorum, cum aetas mortuorum verbis *vixit . . . dies* indicaretur, constanter usurpatum esse Löfstedt, Syntactica II 60 ss, luculente demonstravit.

Ljubljana.

M. Grošelj.